

Indholdsfortegnelse

Ole Rømer-Observatoriet – en Årshushistorie 5

 Ole Rømer-Observatoriet – dets oprindelse og dets første leder 9

Af observator Axel V. Nielsen.

Gengivet fra *Århus Stifts Årbøger*, 55. bind, 1962

 Ole Rømer-Observatoriet – et kommunalt smertensbarn 46

Af museumsinspektør Hans Buhl,

Steno Museet, Århus

 Ole Rømer-Observatoriet – i universitetets tjeneste 81

Af museumsinspektør Hans Buhl

og planetarieleder Ole J. Knudsen,

Steno Museet, Århus

Noter og henvisninger til

 Ole Rømer-Observatoriet – dets oprindelse og dets første leder 128

 Ole Rømer-Observatoriet – et kommunalt smertensbarn 134

 Ole Rømer-Observatoriet – i universitetets tjeneste 137

Stikordsregister 139

Udgivelser fra Steno Museets Venner 143

Ole Rømer-Observatoriet – en Århushistorie

Århus blev i 1870'erne Danmarks næststørste by, og selvfølelsen voksede i takt med befolkningstallet. Byens økonomi nød godt af, at der blev oprettet flere store handelsfirmaer og et betydeligt antal større og mindre industrivirksomheder, som gav mange arbejdspladser. Samtidig bestræbte byen sig på også i kulturel og videnskabelig henseende at hævde sin nyvundne status som "Jyllands hovedstad". Der blev f.eks. oprettet en lang række institutioner såsom Aarhus Museum (1877), Aarhus Teater (1900), Statsbiblioteket (1902), adskillige hospitalet og ikke mindst en del nye skoler og læreanstalter.

Det helt store mål på dette område var dog oprettelsen af et jysk universitet. Som følge deraf var byrådet opmærksom på videnskabelige institutioner, som på den ene eller anden måde kunne medvirke til at bane vejen for et universitet i Århus.

Derfor kom det nærmest som sendt fra himlen, da en tysk privatastronom i 1908 tilbød at stille en værdifuld samling kikkerters m.v. til rådighed for oprettelsen af et astronomisk observatorium i Århus, mod at kommunen bidrog med en passende grund til formålet og betalte den nødvendige bygning. Selvom ikke alle i byrådet var lige begejstrede, blev der efter diverse forundersøgelser indgået en aftale med Friedrich Krüger, som astronomen hed.

Der gik dog et par år, inden observatoriet var en realitet, og i mellemtiden udbrød der en voldsom diskussion om sagen i byen. Dels var der de sædvanlige indvendinger mod nye offentlige projekter med hensyn til, om kommunen nu virkelig havde råd til og brug for et observatorium, dels var der en betydelig modvilje imod, at man havde ansat en tysker som direktør.

Men den 15. oktober 1911 blev Ole Rømer-Observatoriet indviet under stor festivitas. Det betød dog ikke, at Krüger for alvor kom i gang med den astronomiske forskning. Til gengæld nåede han både at miste sin formue og blive udskreget som tysk spion, inden han døde pludseligt i 1916, kun 51 år gammel.

Efter nogle måneder ansatte byrådet den nyslåede magister Ruben Andersen som ny direktør, men valget, såvel som den noget dubiøse måde det foregik på, gav anledning til en del utilfredshed. Det blev da heller ikke den store forskningsaktivitet, der prægede observatoriet de første mange år. Derimod kom der fra tid til anden nye udgifter til, hvilket flere gange fik byrådet til at overveje observatoriets fortsatte eksistens.

På trods af Ruben Andersens utvivlsomt gode intentioner kom der først et systematisk observationsprogram i gang på observatoriet i forbindelse med ansættelsen af den unge astronom Axel V. Nielsen som assistent i 1927. Men herefter kom Ole Rømer-Observatoriet ind i en frugtbar periode, hvor det på flere områder bidrog til astronomiens udvikling. Samtidig kom der for alvor gang i den astronomiske folkeoplysning, som var en del af observatoriets erklærede formål.

Som nævnt var ambitionen om at få oprettet et universitet i Århus en af de vigtigste årsager til, at byrådet i sin tid besluttede at oprette observatoriet. Men da universitetspla-

nerne tog konkret form med oprettelsen af *Universitetsundervisningen i Jylland* i 1928, spillede observatoriet ingen rolle. Det fortsatte uanfægtet som en kommunal aktivitet.

Som årene gik og omkostningerne steg, blev det dog et stadigt vanskeligere spørgsmål at besvare, hvorfor Århus Kommune skulle drive en astronomisk forskningsinstitution. Så da Aarhus Universitet i begyndelsen af 1950'erne arbejdede på at få oprettet et naturvidenskabeligt fakultet, opstod den tanke i byrådet, at man kunne slippe af med sit smertensbarn ved at forære det væk.

Universitetet havde dog svært ved at se det generøse i tilbuddet. Man fandt – ikke ganske uden hold i virkeligheden – at det mindre lignede en gave end en aflastning for kommunen. Ikke desto mindre var der interessante perspektiver i ideen, og efter flere års “spillen sorteper” med staten som blind makker, overtog Aarhus Universitet i 1956 Ole Rømer-Observatoriet.

Kort efter blev den københavnske astronom Mogens Rudkjøbing ansat som professor og leder af det nye astronomiske institut. Han indførte nye metoder og sørgede for en tiltrængt modernisering af observatoriets instrumenter. Det var f.eks. i denne periode, at astronomien blev digital. Rudkjøbing iværksatte ligeledes undervisning i astronomi, hvilket ad åre førte til uddannelsen af en række astronomer, hvoraf adskillige blev ansat på Astronomisk Institut. Deres indsats gennem årtier har i høj grad bidraget til at sætte Aarhus Universitet på det astronomiske verdenskort.

I begyndelsen brugte Århus-astronomerne som planlagt observatoriets egne kikkerter til deres observationer. Men på grund af det lunefulde danske klima, den teknologiske udvikling og et voksende internationalt forskningssamarbejde har observatoriet for længst mistet sin betydning som forskningsfacilitet. I forsommeren 1992 blev der dog gennemført et større observationsprogram, som på mange måder blev undtagelsen, der bekræfter reglen. Ved denne lejlighed blev der i øvrigt opfundet en ny observations-teknik, som stadig anvendes Jorden over såvel som i flere satellitbårne teleskoper ude i verdensrummet.

Parallelt med forskningen har Ole Rømer-Observatoriet altid haft en folkeoplysende opgave, som kun er blevet vigtigere med årene. Hvert år er der således tusindvis af mennesker, unge som ældre, der får en uforglemmelig oplevelse af det forunderlige univers ved de hyppige forevisninger vinteren igennem.

Bogen

I forbindelse med Ole Rømer-Observatoriets 50 års dag i 1961 skrev observator Axel V. Nielsen en artikel om “Ole Rømer-Observatoriet – dets oprindelse og dets første leder”, som blev udgivet i *Århus Stifts Årbøger*, 55. bind, 1962, såvel som et selvstændigt særtryk. Selvom artiklens sprog og form er fra en svunden tid, fremstår den stadig som en informativ og velskrevet beretning, som bl.a. har været til umådelig gavn for nye forevisere på observatoriet. Men den har i årevis ikke været til at opdrive, så nye læsere har måttet nøjes med lasede fotokopier.

Derfor besluttede foreningen Steno Museets Venner for flere år siden at genudgive artiklen i en mere moderne opsætning i forbindelse med observatoriets 100 års jubilæum lørdag den 15. oktober 2011. Da Niensens artikel på nær enkelte afsluttende bemærkninger kun omfatter de første fem år af observatoriets historie, blev det på et tidspunkt foreslået, at undertegnede skulle fortælle den videre historie om observatoriet op til 100 års dagen. Det var en opgave, som vi med glæde kastede os over. Dels fordi Ole Rømer-Observatoriet har haft en broget og spændende historie, dels fordi der var en del kildemateriale at dykke ned i. Observatoriet har som en offentlig institution med en betydelig folkelig gennemslagskraft sat sig mange spor i arkiver, årbøger, aviser og tidsskrifter. Desuden er der mange af observatoriets medarbejdere og brugere gennem de seneste 4-5 årtier, der stadig kan fortælle om deres oplevelser med stedet.

Vi har efter bedste evne, inden for den begrænsede tid der var til rådighed, forsøgt at sætte nogle af disse mange fragmenter sammen til den første samlede fremstilling af Ole Rømer-Observatoriets 100-årige historie. De emner og historier, som er kommet med, er valgt, dels fordi vi selv fandt dem interessante, dels fordi de fortæller vigtige aspekter af historien. Desuden har vi bevidst blandet sagligt, veldokumenteret stof med anekdoter fortalt af tidligere og nuværende medarbejdere ved observatoriet for at give en varieret og interessant læseoplevelse.

Resultatet fortæller selvsagt ikke hele historien om Ole Rømer-Observatoriet eller de mennesker, der har virket der. Men vi håber, at denne lille bog kan give et godt indtryk af observatoriets udvikling i samspil med det omgivende samfund og de mange spændende aktiviteter, der er foregået og stadig foregår på dette enestående sted i Danmark. Vi håber også, at observatoriets historie samtidig kan give en antydning af, hvordan astronomien har udviklet sig i perioden.

Afhensyn til de læsere, som ikke færdes hjemmevant i astronomien, har vi på siderne 52, 87 og 92-93 indsat nogle faktasider om kikkerter, stjernernes lys og de forskellige måder, man har registreret lyset på. De kan med fordel læses først, hvis man ønsker at vide lidt mere om disse emner, inden man kaster sig over historien.

Navnet på observatoriets hjemby er gennem tiderne blevet stavet med både Aa og Å. I denne bog har vi som hovedregel valgt at benytte stavemåden Århus. Dog benyttes Aarhus, når det optræder således i citater, eller i forbindelse med navne som f.eks. Aarhus Universitet.

Tak

Der er mange, som har hjulpet denne bog til verden.

Tak til Steno Museets Venner for initiativet til at udgive bogen og til museumsleder Bent Lorenzen, fordi vi fik mulighed for at bruge nogle uger på at skrive den. Også tak til Historisk Samfund for Århus Stift for tilladelsen til at genoptrykke Axel V. Niensens artikel.

Vi vil endvidere gerne takke bibliotekar Susanne Nørskov for hjælp i forbindelse med brugen af arkiverne på Center for Videnskabsstudier ved Aarhus Universitet, bibliotekar Mona Dubgaard for hjælp i forbindelse med brugen af Statsbibliotekets arkiver samt medarbejderne på Lokallhistorisk Samling på Århus Kommunebibliotek for deres velvilje.

Også tak til Ib Hansen, tidligere *Aarhus Stiftstidende*, Børge Venge, tidligere *Demokraten*, Lars Kruse, Hans-Henrik Hoeg og Jürgen Røhrup for tilladelse til at bruge deres dejlige billeder. Vi har efter bedste evne forsøgt at opspore alle, som måtte have ophavsret til de anvendte billeder. Vi undskylder, hvis vi uforvarende har overtrådt nogens lovlige rettigheder, og beder i så fald om at blive kontaktet via forlaget.

Både nuværende og tidligere medarbejdere ved observatoriet har vist stor interesse for projektet, dels med deres erindringer, dels med nyttige kommentarer til manuskriptet. Medlemmer af bestyrelsen for Steno Museets Venner har ligeledes kommenteret manuskriptet. En stor tak til dem alle for deres bidrag.

Ligeledes tak til Mette Dybdahl samt Enna og Kristian Buhl for minutiøs korrekturlæsning. Uden deres indsats havde der været langt flere fejl, end dem der måtte være tilbage.

En særlig tak skal lyde til Knud Erik Sørensen fra Steno Museets Venner for arbejdet med bogens layout og sats.

Endelig vil vi gerne på vegne af Steno Museets Venner takke Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Kjems-Fonden og Vilhelm Kiers Fond, som har muliggjort bogens udgivelse gennem økonomisk støtte.

Århus, august 2011

Hans Buhl og Ole J. Knudsen

Ole Rømer-Observatoriet *– dets oprindelse og dets første leder*

Af Axel V. Nielsen. Gengivet fra *Århus Stifts Årbøger*, 55. bind, 1962

Århus byråd behandlede i sit møde d. 28. august 1902 et andragende fra forstander for Odder kommunale realskole Torvald Køhl.¹ Køhl havde siden de unge år udøvet en omfattende astronomisk virksomhed især i folkeoplysningens tjeneste; han var nu i 50-års alderen og turde have følt det samme, som hans nærmeste foresatte fandt og også gav udtryk for, at den dobbelte gerning som skoleleder og astronom i det lange løb ikke kunne forenes. Køhl havde to år tidligere opnået et mindre årligt tilskud på finansloven til støtte for sin astronomiske virksomhed, om end kun for tre år; han ville nu forsøge at få dette tilskud forhøjet og gjort livsvarigt, ligesom han håbede, at der kunne bevilges ham fuld pension, når han søgte sin afsked fra skolegerningen for helt at hellige sig astronomien.

Køhl gør i sit andragende til Århus byråd rede for sin plan om at flytte sit lille privat-observatorium til Århus; han vil gøre det tilgængeligt for byens borgere, ligesom han på anden måde vil fortsætte sin populariserende virksomhed; og han udtrykker håbet om, at byrådet “med Velvillie ser paa disse mine Bestræbelser og i en eller anden Form, ved et aarligt Tilskud, Overdragelse af Byggegrund e. lign.” vil bidrage til planens gennemførelse. Køhl gør endelig opmærksom på, at gode betingelser for iagttagelse på sydhimlen er afgørende, så at observatoriet må lægges i byens sydlige udkant.

Byrådet overgav Køhls andragende til “Marselisborgudvalget”² og vedtog i sit møde den 25. september efter indstilling fra dette udvalg, at Køhl fik overladt en grund på ca. 3000 kvadratalen nær Magdalenemøllen;³ prisen på grunden, 2 kr. pr. kvadratalen, skulle henstå i 2. prioritet, dog uden forrentning og afdrag, og ordningen forblev ved magt, så længe grunden blev anvendt til nævnte formål, men ansøgeren skulle kontant bidrage bl.a. til vej og kloak-anlæg. Den støtte, Køhl kunne regne med, var således stærkt begrænset.

Køhl besigtigede omgivelserne ved Magdalenemøllen; han forespurte i en senere skrivelse, om der skulle findes en passende grund på “Skrænten ved Stranden”, men måtte endelig i skrivelse af 1. marts 1903 stille sagen i bero. Forventningen om at kunne sikre fremtiden økonomisk var delvis slået fejl. Århus fik ikke sit observatorium, men en første begyndelse var gjort.⁴

Fem-seks år senere blev spørgsmålet om et observatorium i Århus igen bragt på bane, denne gang af ejeren af Urania-observatoriet på Frederiksberg, overtelegrafist Victor Nielsen⁵ i en skrivelse til Århus byråd, dateret den 25. september 1908.

Victor Nielsen havde tidligere samme år besøgt privat-astronomen Friedrich Krüger i Altenburg (i det lille hertugdømme Sachsen-Altenburg), og Krüger havde beklaget sig over den tiltagende minedrift i en nærliggende udløber af Erzgebirge og dermed en stadig stærkere støv- og røgfylt atmosfære, der virkede hæmmende på hans arbejde ved kikkerten.⁶ Victor Nielsen har kendt byrådets holdning i sin tid over for Köhl og spørger nu, om også Krüger kan få overdraget en grund til et observatorium, i givet fald “hvor stor – og hvor beliggende?”.

Victor Nielsen giver i samme skrivelse en kort oversigt over Krügers hidtidige virksomhed; han omtaler i få linier Krügers plan for et observatorium i Århus og de instrumenter, han vil kunne udstyre det med – “Altsaa et fuldstændig moderne Observatorium!”; og han tilføjer, at Krüger under en rejse, bl.a. til et naturforskersmøde i Köln og en meteorologkongres i Hamborg, først i oktober vil komme til Århus.

Byrådet behandlede skrivelsen i sit møde den 1. oktober, og “Marselisborgudvalget” blev bemyndiget til at svare imødekommende; der var enighed om at stille Krüger over for samme vilkår som i sin tid Köhl.

Overlærer (skoleinspektør) A. Müller, der var indvalgt i byrådet af borgergruppen, udtalte under sagens behandling, at

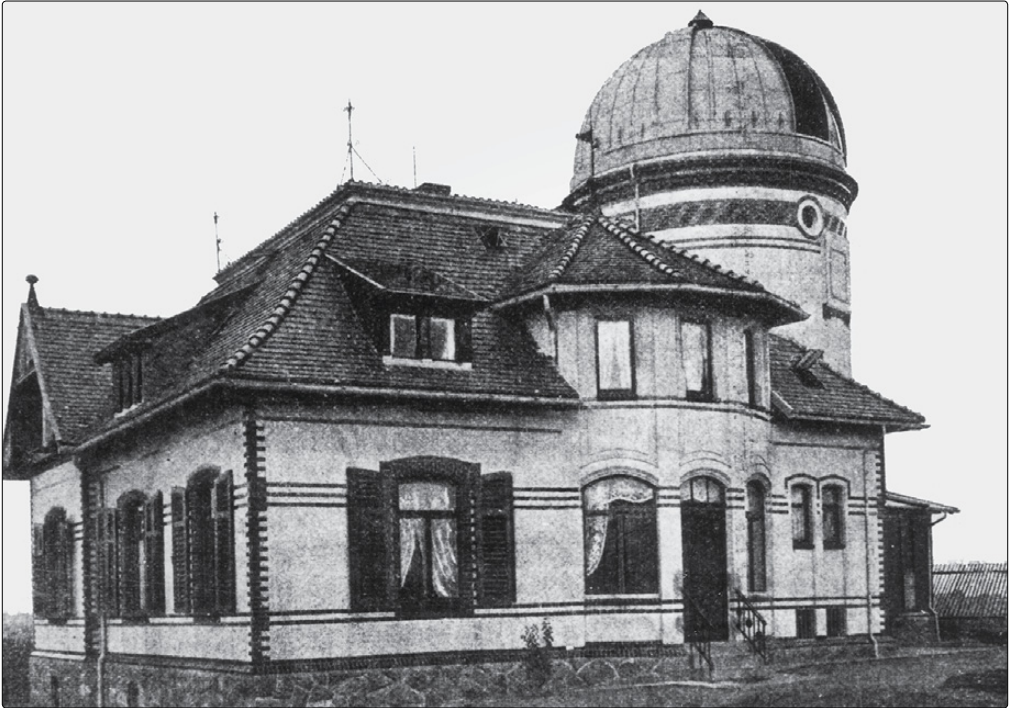
det var et betydningsfuldt Tilbud, Aarhus her fik. Et Observatorium vilde være et væsentligt Led i Byens aandelige Udvikling, saa meget mere som Professor Krüger var en betydelig Videnskabsmand, og som det var to danske Mænds Arbejde, han fortsatte.⁷

Demokratens redaktør, M. Simonsen, var i sine ord også velvillig over for planen, men tilføjede:

Vel skulde man ikke give Grunden helt gratis, men der maatte dog gøres opmærksom paa, at et Observatorium vilde være mere rentabelt for Byen end Prinseslottet⁸, hvortil man gav gratis Grund.

Der var således tilslutning på bred front.

Victor Nielsen fremsendte nu den 25. januar 1909 Krügers ansøgning, dateret den 4. december 1908. Det originale dokument synes gået tabt, men ansøgningen findes på dansk i Ole Rømer-observatoriets arkiv, skrevet med ukendt hånd, med tydeligt præg af at være en oversættelse fra tysk og med rettelser og mangler. Denne oversættelse meddeles her in extenso; den giver i et samlet billede situationen set med Krügers øjne. Adskilligt vil først komme i rette belysning, når det sammenholdes med enkeltheder fra det følgende:

Krügers observatorium i Altenburg (billede i Krügers beskrivelse af observatoriet, jfr. note ²⁰). – I tårnet var en dobbeltrefraktor opstillet, i den lille tilbygning, der skimtes til højre, et passageinstrument; størstedelen af bygningen var bolig for familien. Et senere optaget fotografi viser kuplen forsynet med en spids af den særlige form, at ligheden med den tyske pikkelhue bliver slående.

Altenburg. S. A. 1908 Dez.4
Observatorium

Til den højtærede Borgerrepræsentation i Aarhus.

Hr. Victor Nielsen, Ejer af og Direktør [for] Uraniaobservatoriet i Kjøbenhavn, meddelte mig, at Byraadet i Aarhus vilde hilse Oprettelsen af et Observatorium med Glæde. I Begyndelsen af Oktober d. A. har jeg besøgt Aarhus og fundet, at Aarhus ikke er noget ugunstigt Sted for et Observatorium. Jeg er derfor rede til at henlægge mit Observatorium fra Altenburg til Aarhus. Til Byrepræsentationen retter [jeg] af denne Grund den ærbødigste Bøn at hjælpe til at virkeliggøre denne Plan.

Om mine Personalialia meddeler jeg kort følgende: jeg er født den 22. Debr. 1864 i Dassow i Mecklenburg som Søn af Urmager Heinrich Krüger og Hustru, Wilhelmine, født Niese. Efter at have besøgt Gymnasiet i Wismar og Elbing, studerede jeg paa Universiteterne i Halle og Kiel og blev saa Lærer i Fysik, Elektroteknik og Mathematik ved Krigsmarinens Kejserslige Maskinist- og Styrmandsskole i Kiel, saa ved Teknikum

i Mittweida og derpaa ved Teknikum i Altenburg. Siden den 29. Debr. 1893 er jeg gift med Ella, født Jacoby, fra Königsförde ved Ren[d]sborg.

Af større Skrifter har [jeg] offentliggjort:

a. *astronomiske*: 1. Katalog over farvede Stjerner mellem Nordpolen og 23. Grad sydlig Deklination, med særligt Hensyn til Spektrotypen.^a Kiel 1893. Dette arbejde blev præmieret af Universitetet [i] Kiel. En Nybearbejdelse er foretaget i Manuskript af mig i de sidste Aar og kan snarest udgives. 2. Seks mere eller mindre omfangsrige Artikler over Fiksstjernernes Farver og spektralanalytiske Beskaffenhed i “Astronomische Nachrichten” og i “Astrophysical Journal” (engelsk tidsskrift).^b 3. Fem større Afhandlinger over farvede Stjerner og over Bygningen af Kikkerter i “Mitteilungen von Freunden der Astronomi[e] und kosmischen Physik”, og i “Centralzeitung für Optik und Mechanik”. 4. En Brochure “Om farvede Stjerner”. Altenburg 1902.

b. *meteorologiske*: 1. Vejrforholdene i Altenburg og Omegn. Altenburg 1904. 2. Nedbørsforhold og Tordenvejr i Hertugdømmet Sachsen-Altenburg. Altenburg 1905. 3. Betydning af Meteorologien og Vejrspaadomme for den praktiske Landmand. Ulm 1907.

c. *mathematiske*: Indførelse i den højere Analysis. Udkommer i den nærmeste Fremtid paa Forlag af Vieweg & Sohn i Braunschweig.^c

d. *pædagogiske*: 1. Sundhed og tysk Opdragelse. I “Landwirtschaftliche Schulzeitung” og “Blätter für deutsche Erziehung” 1904. 2. Hvilke Krav maa Forældrene stille til den højere Drengeskole. Altenburg 1906.^d

e. I “Naturwissenschaftliche Rundschau” skrev jeg et stort Antal Referater og Recensioner over Arbejder af Meteorologien, Geophysik og Astronomi, især Oceanografi og Jordskælvsyndighed.

Af astronomiske Instrumenter ejer jeg:

1. En Dobbeltrefraktor (Dobbeltkikkert) for visuelle og fotografiske Iagttagelser. Fra Hans Heele - Berlin. Visuelt Objektiv 172 mm Diameter, fotografisk Objektiv 180 mm Diameter.

Til Refraktoren findes som Biapparater et Kilefotometer, et Traadmikrometer, flere smaa Spektroskoper. Omtrentlig samlet Værdi 12900 Mark.

2. En moderne Reflektor (Spejlteleskop). Objektiv 400 mm i Diameter, slebet af B. Schmidt. Montering er endnu under bygning hos G. Heyde i Dresden. Værdi omtrent 15000 M.

3. Et Passage-Instrument, Objektiv 52 mm i Tværmaal med Reichelsk Libel[le]. Værdi omtrent 2000 M. Fra H. Heele - Berlin.

a) Spektrotypen skal læses spektraltypen.

b) *Astrophysical Journal* er ikke et engelsk, men et amerikansk tidsskrift, udgivet siden år 1895 af University of Chicago Press.

c) Forlagets navn er tilføjet med Ruben Andersens skrift. Bogen synes aldrig at være udkommet, i hvert fald ikke hos Vieweg-forlaget, efter hvad dette meddeler i en skrivelse af 24. april 1961.

d) Krüger foreslår i denne afhandling, at der lægges mere vægt på matematisk-naturvidenskabelige fag; hidtil var sproglige fag i overvægt.

4. En horisontalt monteret transportabel Kometsøger. Objektiv 92 mm Tværmaal, fra G. Heyde - Dresden. Værdi omtrent 700 M.

5. Astronomisk Pendulur fra H. Heele - Berlin, Stjernetid. Kronometer fra I. F. Thorm - London. Værdi omtrent 750 M.

6. To fotografiske Objektiver med kort Brændvidde paa 40 henhv. 60 mm Aabning. Fra G. Heyde - Dresden. Omtr. Værdi 450 M.

7. To smaa Universalinstrumenter. Værdi omtr. 400 M.

8. En jernobservationskuppel med 5,56 m Tværmaal. Fra G. Heyde - Dresden. Værdi 4000 M.

9. Forskellige fotografiske Apparater, optiske Hjælpemidler og et lille, men udsøgt Bibliotek af værdifulde astronomiske Værker. Værdi omtr. 2500 M.

Den samlede Værdi af ovenstaaende Opregning er 38700 M. Alle Instrumenter er i dadelfri Tilstand (ca. 34400 Kr.).

Ved Forlæggelsen af mit Observatorium er det mig i første Række magtpaaliggende, at Instrumenterne varigt bliver sammen og stilles i Videnskabens Tjeneste. Jeg er derfor rede til at skænke Staden Aarhus samtlige mine Instrumenter, som jeg for Tiden ejer og i Fremtiden endnu erhverver, naar Staden giver mig nogle Garantier for, at Observatoriet i Aarhus bliver en permanent Institution. Som Udvidelse af Instrumentskatten er af mig endnu planlagt Anskaffelsen af et Polariskop til Undersøgelse af Himmellyset for en Undersøgelse, som jeg vil foretage i Fællesskab med nogle andre Instituter, og en Stereocomparator fra Firmaet Zeis[s] i Jena. Polariskopet er allerede i Arbejde.

Da jeg ikke blot udbeder mig noget af Staden Aarhus, men ogsaa giver noget, tror jeg med god Samvittighed at turde foreslaa følgende Overenskomst som Grundlag for Forhandlingerne:

1. Staden giver en passende Byggeplads og overtager Omkostningerne ved Bygningen af det egentlige Observatorium. Som Plads vilde der blive Tale om f. Eks. den Bakketop, som ligger lige over for Marselisborg Slot, til højre for den Vej, som gaar fra Stranden til Slottet. Bygningen af Observatoriet tænker jeg mig billigst udført efter Enkelsystemet, saa at hvert af de to store Instrumenter faar sin egen Bygning. Byggeomkostningerne vilde sikkert ikke beløbe [sig] til over 20000 M (18000 Kr.); det er endog meget sandsynligt, at en meget mindre Sum vil være tilstrækkelig. Resten af de 20000 M sættes paa Rente, og det aarlige Rentebeløb anvendes efter Behov til eventuelle Reparationer og Forbedringer af Observatoriet.

2. Det tillades mig, at jeg paa Observatoriums-grundstykket for egen Regning bygger mig et Enfamilies Beboelseshus. Byen kan til enhver Tid mod Godtgørelse af mine egne Omkostninger mederhverve dette Hus for Observatoriet. Efter min Død skal Staden tage dette Hus af mine Arvinger paa Betingelser, som fastsættes nærmere.

3. (Punkt 3 er overstreget formentlig af Hr. Krüger og springes derfor over her).^e

e) Krüger havde som punkt 3 foreslået, at der skulle sikres ham et årligt statstilskud på 1500-2000 kr., men var underrettet om den ringe udsigt til at opnå det. Victor Nielsen har holdt ansøgningen tilbage, og Krüger anmoder ham i et brev af 3. januar 1909 om at videresende den med punkt 3 overstreget,